

10. Щедровицкий Г. П. Проблемы методологии системного исследования / Г. П. Щедровицкий // Избранные труды. – М. : Школа культурной политики, 1995. – С. 155–196.

11. Щедровицкий Г. П. Система педагогических исследований (методологический анализ) / Г. П. Щедровицкий // Педагогика и логика. – М., 2003. – С. 16–20.

Мосейчук Юрий. Общие научные подходы к разработке системы формирования культуры здоровья будущих учителей физической культуры.

Обоснована целесообразность использования системного подхода в профессиональной подготовке будущих учителей физической культуры. Главное внимание сосредоточено на характеристике научных категорий «системный подход» и «система». Рассмотрены общие подходы к разработке системы формирования культуры здоровья будущих учителей физической культуры, а также проанализированы составляющие, которые должны присутствовать в системе.

Ключевые слова: культура здоровья, профессиональная подготовка, будущие учителя физической культуры, системный подход, система.

Moseychuk Yurii. General scientific approaches to the system development of health culture of future teachers of physical education.

The author substantiated the expediency of the usage of systematic approach in the professional training of future teachers of physical education. The main focus is on the characteristics of the scientific category of «systematic approach» and «system». Systematic approach is aimed at disclosing of the integrity of the process of formation of future teachers of physical education a high level of health culture. The contradictions that led to the need of the implement of systematic approach were analyzed. The system is considered as a means to achieve the purposes of formation of the health culture of future teachers of physical education. In the author's understanding the system is based on a dynamic unity of its components. General approaches to the development of the system of the formation of health culture of future teachers of physical education were considered. In the developing of educational system it is the most advisable to make the emphasis on such structural components as: purpose, content, principles, approaches, methods, forms and means of studying, components, criteria and result. Therefore, the system developed by us should provide an ordered set of defined components, among which there is a logical interaction that is aimed at the formation of health culture of future teachers of physical education during professional training in higher education institution on the basis of the means of physical education.

Key words: health culture, professional training, future teachers of physical education, systematic approach, a system.

УДК 371.72/378.047:33(043.3).355

Кирил Пантелєєв

Національна академія Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ КУЛЬТУРИ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРЕЖЕННЯ В КУРСАНТІВ ВИЩОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ ПРИКОРДОННОГО ВІДОМСТВА УКРАЇНИ

У представленій статті розкрито недоліки освітньої системи, що пов'язані із формуванням культури здоров'язбереження майбутніх фахівців. Актуалізовано проблему формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників. Проаналізовано особливості освітньої діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників.

Виокремлено педагогічні умови формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників.

Ключові слова: *майбутні фахівці, майбутні офіцери-прикордонники, здоровий спосіб життя, культура здоров'язбереження, культура, здоров'я, педагогічні умови.*

Постановка проблеми. Сучасна освітня система України не у повній мірі готує молоде покоління до успішного, якісного життя, оскільки не задовольняються актуальні запити суспільства. Система вищої освіти не формує в майбутніх фахівців компетентностей, що відповідали б динамічним змінам у соціумі, обсягам нової інформації та стрімкому розвитку технологій. У сучасному суспільстві виникли нові вимоги до особистості фахівця, зокрема до його освіти.

На фоні інформатизації суспільства, різко знизилась якість життя, сформувались негативні тенденції у динаміці стану здоров'я молодого покоління. У зв'язку із цим, проблема формування культури здоров'язбереження набуває суттєвої актуальності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз світових нормативно-правових актів, а також вітчизняного законодавства щодо сприяння впровадженню здорового способу життя, свідчить про те, що світова спільнота активно усвідомлює необхідність забезпечення права людини на збереження та зміцнення здоров'я. Таке право передбачене Декларацією прав людини, Європейською соціальною хартією та багатьма іншими міжнародними документами. Проблема сприяння здоровому способу життя відображена у низці спеціальних документів, що приймалися під час міжнародних конференцій з проблем пропаганди здорового способу життя [4].

Аналіз наукової педагогічної літератури свідчить, що у ХХ столітті актуалізувались дослідження пов'язані із проблемою ефективних методів у збереженні здоров'я людини. Особливої актуальності набувають надбання Г. Ващенко, П. Лесгафта, О. Сухомлинського. Вчені І. Матюшин, Ю. Мельник, В. Скумін започатковують рух, що передбачає формування здоров'я через культуру. Сучасні дослідження проблеми формування здоров'я представлені працями В. Горащук [1], О. Маркова [3] та ін [2].

Мета статті. Метою представленої статті є аналіз особливостей та педагогічних умов формування культури здоров'язбереження в курсантів різних напрямів підготовки у вищому навчальному закладі прикордонного відомства України.

Виклад основного матеріалу. На сьогодні загальноновизнаним стає твердження про те, що потреба в здоров'ї повинна перетворюватись в культурну потребу та стати нормою життя особистості.

Одним з пріоритетних показників, що визначає специфіку діяльності прикордонного відомства країни є здоров'я його персоналу. Проблеми, що пов'язані зі здоров'ям українських прикордонників, на сьогодні, не відображені у фундаментальних наукових працях. Узагальнений аналіз наукової літератури щодо проблеми формування культури здоров'язбереження свідчить про існування наукових доробок педагогів, психологів, філософів, культурологів, соціологів, медиків та генетиків.

Головним завданням вищого навчального закладу прикордонного відомства є: виховання здорової особистості майбутнього офіцера-прикордонника, який орієнтований на здоровий спосіб життя; використання доступних засобів охорони здоров'я.

Формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників є передумовою їх самореалізації, активної професійної та повсякденної діяльності, довголіття, реалізації внутрішніх резервів організму [1].

Формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників є складовою їх загальної культури та професійної компетентності.

Поняття культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників тісно пов'язане із поняттям їх здорового способу життя. У представленому дослідженні здоровим способом життя майбутнього офіцера-прикордонника є поєднання способів та форм його життєдіяльності, що забезпечують збереження та зміцнення здоров'я.

У понятті культура «здоров'язбереження» термін «культура» відображає освіту, спосіб життя та світогляд, мораль, тобто є комплексом багатьох наук [5].

Культура у представленому дослідженні виступає як специфічна сфер життя, що відчула бурхливий історичний розвиток. У зв'язку із цим, культура тривалий час у наукових працях пов'язувалась із уявленнями про дії, зусилля, що покликані щось змінити.

Проте, на сьогодні, культура відчула глибокий аналіз своєї сутності. Нам імпонує таке визначення культури, за якого вона є культурною реальністю, системним способом буття, є спектром практичної та духовної діяльності людини, її ставлення до об'єктивної реальності та самої себе [4].

Для майбутніх офіцерів-прикордонників значення культури здоров'язбереження значно зростає у зв'язку із особливостями освітньої діяльності та специфікою майбутньої професійної діяльності. Особливостями освітньої діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників є:

- зв'язок між освітньою діяльністю та виконання службових обов'язків, (іноді в умовах повної бойової готовності);
- обов'язкове вивчення військово-спеціальних дисциплін;
- професійна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників має практичну спрямованість, що втілено у виїздах на полігони, польовий навчальний центр;
- застосування реальної бойової техніки та озброєння щодо охорони та захисту державного кордону;
- освітній процес реалізується в межах статутної організації, для якої характерна ієрархія, регламентовані керівні документи тощо.

У зв'язку із вищеподаним, формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників є передумовою їх самореалізації, активної професійної та повсякденної діяльності, довголіття, реалізації внутрішніх резервів організму.

Формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників містить такі домінуючі компоненти: дотримання правил гігієни; рівень якості та безпеки освітніх умов, дозвілля та побуту; рівень рухової активності; безпечність інтимного життя; раціональне здорове харчування; рефлексія курсантами важливості здорового способу життя; рівень знань зі збереження здоров'я.

Формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників проаналізоване нами на основі змістовного вивчення термінів «культура», «здоров'я», «здоровий спосіб життя», вивчення особливостей їх освітньої діяльності.

Для майбутніх офіцерів-прикордонників значення культури здоров'язбереження значно зростає у зв'язку із особливостями освітньої діяльності та специфікою майбутньої професійної діяльності. Особливостями освітньої діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників є:

- зв'язок між освітньою діяльністю та виконання службових обов'язків, (іноді в умовах повної бойової готовності);
- обов'язкове вивчення військово-спеціальних дисциплін;
- професійна підготовка майбутніх офіцерів-прикордонників має практичну спрямованість, що втілено у виїздах на полігони, польовий навчальний центр;
- застосування реальної бойової техніки та озброєння щодо охорони та захисту державного кордону;
- освітній процес реалізується в межах статутної організації, для якої характерна ієрархія, регламентовані керівні документи тощо.

Усе це вимагає від навчальних закладів, науково-педагогічного складу, зокрема, особливих підходів в освітній діяльності щодо формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників.

З огляду на вище зазначене, нами виокремлено та обґрунтовано такі педагогічні умови формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників:

1. Оволодіння представниками науково-педагогічного складу здоров'язберігаючими освітніми технологіями.

2. Безперервна діагностика рівня сформованості культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників.

3. Формування мотивації щодо збереження здоров'я в майбутніх офіцерів-прикордонників.

4. Оволодіння майбутніми офіцерами-прикордонниками способами здоров'язберігаючої професійної поведінки.

Розглянемо зміст запропонованих педагогічних умов формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників.

Першою педагогічною умовою є *оволодіння представниками науково-педагогічного складу здоров'язберігаючими освітніми технологіями*.

Аналіз наукової літератури із зазначеної проблеми свідчить, що система потреб та інтересів визначає зміст діяльності людини, його поведінку та спосіб життя. В залежності від цього особистість самостійно розподіляє увагу між різними видами діяльності. Завданням вищої освіти є допомога у розумінні особистістю власних потреб. У зв'язку із цим науковці спроектували освітні технології, що покликані формувати культуру здоров'язбереження.

Зазначеними технологіями є система взаємопов'язаних завдань, змісту, форм, засобів, методів та прийомів навчання, що спрямовані на формування культури здоров'язбереження.

З метою формування високого рівня культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників представники науково-педагогічного складу повинні знати зміст та механізми впровадження освітніх технологій здоров'язбереження.

Основна мета освітніх технологій здоров'язбереження: досягти високого рівня сформованості культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників; забезпечити їх знаннями, уміннями та навичками, необхідними для дотримання здорового способу життя; виховання усвідомленого відношення для власного здоров'я та життя [4].

Другою педагогічною умовою є *безперервна діагностика рівня сформованості культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників*.

Педагогічне діагностування у вищій школі є інформаційною технологією, що впливає на якість фахової підготовки майбутніх фахівців та сприяє удосконаленню освітньої діяльності навчального закладу на основі застосування відповідних принципів, методів діагностики, а також критеріїв та показників. Методами діагностики в освіті є: смислове моделювання проблеми, експертні опитування, масові та індивідуальні опитування, моніторинг динаміки освітніх процесів, спостереження, експерименти, якісний та кількісний аналіз даних, контент-аналіз джерел тощо. Зазначені методи забезпечують діагностику процесів, що відбуваються. Водночас процедура діагностики має вплив на освітні тенденції і процеси [3]. Реалізація педагогічної діагностики щодо визначення рівня сформованості культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників передбачає організацію його на основі таких принципів:

- забезпечення діалогічності освітнього процесу;
- науковості;
- практичної значущості;
- неперервності;
- інтеграційного характеру інформації;
- соціально-нормативної зумовленості;
- прогностичної спрямованості;
- цілісності;
- спадковості [5].

Таким чином, метою діагностики рівня сформованості культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників є отримання достовірної інформації та своєчасне внесення коректив у цей процес.

Третьою педагогічною умовою є *формування мотивації щодо збереження здоров'я в майбутніх офіцерів-прикордонників*.

У процесі професійної підготовки майбутні офіцери-прикордонники повинні отримати соціальний та професійний досвід, що вимагає від них докладання відповідних вольових,

інтелектуальних, фізичних та психологічних зусиль. Усвідомлення майбутніми офіцерами-прикордонниками значення культури здоров'язбереження є умовою їх успішного саморозвитку, самовдосконалення та самоосвіти.

Проблема мотивації є центральною проблемою досліджень психологів та педагогів. Формування мотивації щодо збереження здоров'я в курсантів-прикордонників передбачає вивчення їх інтересів, умінь та здібностей. Майбутні фахівці охорони державного кордону повинні бути зацікавлені у повноцінному житті, як повсякденному, так і професійному.

Аналіз наукової літератури свідчить, що зміст освіти повинен містити особистісно життєвий сенс. Зазначений процес необхідно спрямовувати на життєве самовизначення і професійне самоствердження майбутніх фахівців, розвиток їхніх життєвих можливостей. За умови розвиненості потреби у здоровому способі життя сформується культура здоров'язбереження [4]. Таким чином, важливою умовою формування у майбутніх офіцерів-прикордонників культури здоров'язбереження є розвиток їхньої мотивації до збереження здоров'я через професійну спрямованість навчання, сприяння саморозвитку і самовдосконаленню курсантів-прикордонників.

Четвертою педагогічною умовою є *оволодіння майбутніми офіцерами-прикордонниками способами здоров'язберігаючої професійної поведінки*.

Одним з показників здорового способу життя є рівень сформованості поведінкової культури, тобто відповідального відношення до збереження та підтримання власного здоров'я. Небезпека низького рівня поведінкової культури є свідчення переоцінки власних резервів здоров'я. Зазначена ситуація притаманна переважно представникам молодого покоління.

Оволодіння майбутніми офіцерами-прикордонниками способами здоров'язберігаючої професійної поведінки передбачає формування відповідної поведінкової культури.

Особливості професійної діяльності майбутніх офіцерів-прикордонників пов'язані із ризиком появи детермінованої поведінки, що створює загрози життю здоров'ю військовослужбовців. Значення поведінкової культури майбутніх офіцерів-прикордонників зросло, особливо в останні роки, за умови військового конфлікту української держави із зовнішнім агресором.

Поведінкова культура здоров'язберігаючого характеру майбутніх офіцерів-прикордонників повинна бути змістовно позитивною, оскільки ставить здоров'я на вищий рівень життєвих цінностей, визначає активність у відношенні до здоров'я, виключення з життя різних ризикованих факторів [5].

Отже, ефективне формування культури здоров'язбереження майбутніх офіцерів-прикордонників можливе при впровадженні у фахову підготовку поданих вище педагогічних умов.

Висновки. Таким чином, формування культури здоров'язбереження є одним з важливих факторів у формуванні, збереженні та зміцненні культури здоров'я майбутніх офіцерів-прикордонників. Оскільки освітня діяльність курсантів-прикордонників проходить у динамічній інформаційно-енергетичній атмосфері, то важливо сформувати їх високий рівень культури здоров'язбереження.

Список використаних джерел

1. Горащук В. П. Формирование культуры здоровья школьников (теория и практика) / В. П. Горащук. – Луганск : Альма-матер, 2003. – 376 с.
2. Горащук В. П. Теоретичні підходи до формування культури здоров'я школярів / В. П. Горащук // Зб. наук. праць Бердянського державного педагогічного інституту ім. П. Д. Осипенко (Педагогічні науки) : у 2-х ч. – Ч. 2. – Бердянськ, 2002. – С. 128–136.
3. Маркова О. В. Виховання здорового способу життя учнів старшого підліткового віку з ослабленим здоров'ям: дис.... канд. пед. наук: 13.00.07 / Маркова Олена Віталіївна. – Кіровоград, 2011. – 292 с.
4. Міценко І. М. Організаційно-економічний механізм регулювання безпеки життєдіяльності: Автореф. дис... д-ра екон. наук: 08.02.03 / І. М. Миценко; НАН України. Ін-т

економіки пром-сті. – Донецьк, 2005. – 30 с. – укр. Мойсеюк В. П. Сучасні підходи до вивчення феномену культури здоров'я / В. П. Мойсеюк // – Тернопіль: Богдан, 2012. – 125 с.

5. Сущенко Л. П. Здоровий спосіб життя людини як об'єкт соціального пізнання: дис. ... канд. філософ. наук: 09.00.03 / Людмила Петрівна Сущенко ; Запорізький держ. ун-т. – Запоріжжя, 1997. – 185 с.

Пантелеев Кирилл. Педагогические условия формирования культуры здоровьесбережения у курсантов высшего учебного заведения пограничного ведомства Украины.

В представленной статье раскрыты недостатки образовательной системы, связанные с формированием культуры сохранения здоровья будущих специалистов. Актуализировано проблему формирования культуры сохранения здоровья будущих офицеров-пограничников. Проанализированы особенности образовательной деятельности будущих офицеров-пограничников. Выделены педагогические условия формирования культуры сохранения здоровья будущих офицеров-пограничников.

Ключевые слова: будущие специалисты, будущие офицеры-пограничники, здоровый способ жизни, культура сохранения здоровья, культура, здоровье, педагогические условия.

Panteleyev Kiril. Pedagogical conditions of cultural preservation in health cadets border agency Ukraine.

The modern educational system of Ukraine is not fully preparing the younger generation for a successful, quality of life, because not met the actual needs of society. Higher education does not form future professionals competencies that would meet the dynamic changes in society, the amount of new information and rapid development of technology. In modern society, there are new requirements for the individual professional, including his education.

Against the background society sharply decreased quality of life, formed negative trends in the dynamics of the health of the younger generation. Therefore, the problem of creating a culture of health preservation acquires significant importance.

In the present article deals with the shortcomings of the educational system, associated with the formation of future professionals of health preservation culture. Actualized the problem of creating a culture of health preservation of the future border guard officers. The features of the educational activity of the future border guard officers. Obtained pedagogical conditions of formation of culture of health preservation of the future border guard officers.

Key words: future professionals, future officers, border guards, a healthy way of life, culture preservation of health, culture and health, pedagogical conditions.

УДК 159.9.:37.013

Микола Півень, к. пед. н., доцент,
Олександр Редозубов, доцент
Кіровоградська льотна академія
Національного авіаційного університету

ПЕДАГОГІЧНА ІННОВАТИКА В КОНТЕКСТІ ФОРМУВАННЯ ПСИХОФІЗІОЛОГІЧНОЇ НАДІЙНОСТІ КУРСАНТІВ - ПІЛОТІВ

У статті на підставі теоретичного аналізу сучасних психолого-педагогічних досліджень розглядаються умови модернізації системи фізичної підготовки курсантів КЛА НАУ. Визначальною умовою цього процесу є своєрідна єдність змістовної, процесуальної і особистісної сторін навчальної діяльності: з одного боку, вона виступає як проблема, завдання, що несе аспект виявлення і розкриття фізичних можливостей і впливів спеціальних фізичних вправ; з іншого – стає як система дій курсанта, що виходять у